

UTÍN – ŠTUKHEJLSKÝ MLÝN

Druh horniny: serpentinit

Souřadnice místa odběru: 49.5902136N, 15.6863811E

Lokalizace a základní popis lokality:

Opuštěný, silně zarostlý, tříetážový a na spodní etáži téměř zcela zatopený lom o rozměrech cca 250 x 100 x 30-40 m, nacházející se na levém břehu řeky Sázavy, po pravé straně silnice Utín – Stříbrné Hory, přibližně 750 m jiv. od železniční zastávky Stříbrné Hory.

Geologická a petrografická charakteristika:

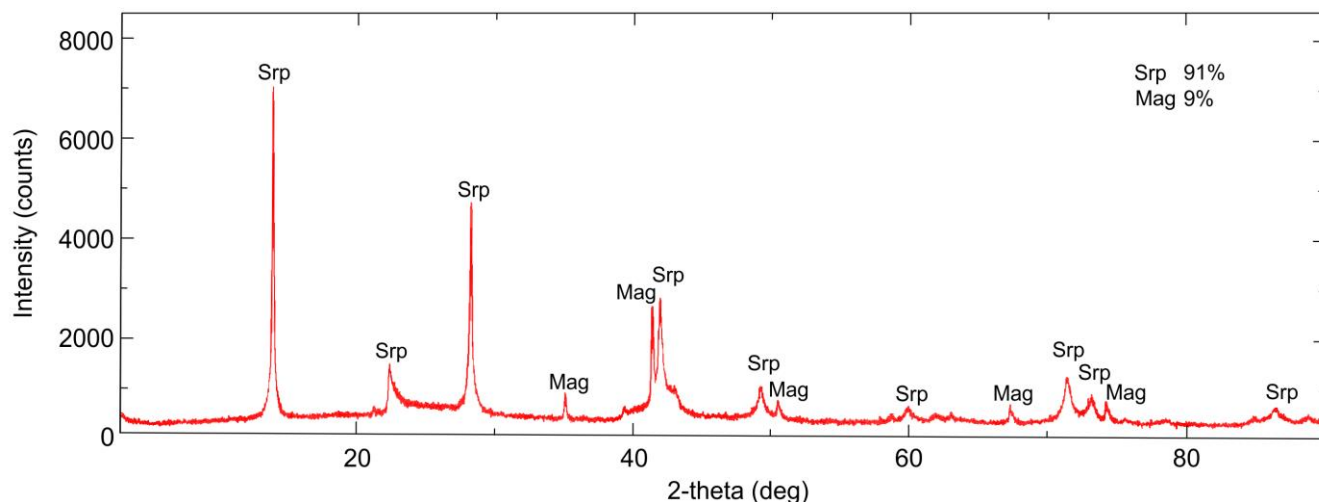
Lomem jsou odkryty zejména migmatitizované ruly, migmatity, v menší míře také amfibolické horniny gřohlské skupiny moldanubika. Serpentinity (hadce), náležící tzv. utínskému ultrabazickému tělesu jsou zastiženy pouze na nejvyšší, třetí etáži, kde vytvářejí nápadnou morfologickou elevaci. Na lokalitě vystupují minimálně dva typy hadců, lišící se stupněm serpentinizace a texturou. Prvním jsou masivní, tmavě zelenošedé až šedočerné hadce, druhým světleji nazelenalé, při navětrání až šedobílé serpentinity s jemně skvrnitým, kropenatým, šmouhovitým až mramorovaným vzhledem. Mineralogicky jsou zdejší hadce tvořeny zejména minerály serpentínové skupiny, popřípadě reliktním olivínem, dále bývá přítomen magnetit, chlorit a amfibol. V intenzivněji přeměněných pasážích jsou vyvinuty žilky chryzotilu o mocnosti do cca 0,5 mm.

Makroskopický vzhled horniny

Fotodokumentace lokality

RTG-difrakční spektrum vzorku horniny

Vybraná literatura:

- Databáze významných geologických lokalit: 2642 [online]. Praha: Česká geologická služba, 1998. Dostupné z: <http://lokalita.geology.cz/2642>.
- Doleželová T. 2013. *Petrografická charakteristika lomu Utín u Přibyslavi (moldanubikum)*. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, 60 s.
- Kokta J, Kudělásková M, Kudělásek V, Polický J. 1971. Ultrabazické těleso Utín. In: *Ultrabazity a ultramafity – soubor prací výzkumu III-2-3 za rok 1966-1970* (Mísař Z ed.), Univerzita Karlova, Praha, 113-119.
- Kudělásková M, Kudělásek V, Polický J. 1961. Geologické mapování utínského ultrabazického tělesa na Havlíčkovobrodsku. *Sbor. věd. prací VŠB v Ostravě, ř. geol.*, 7(4-5): 399-415.

Výsledky zkoušky na přítomnost azbestových vláken v horninové matrici

Výsledky kvalitativních analýz optickou polarizační mikroskopií (OPM) a elektronovou transmisní mikroskopií (TEM) byly převzaty z protokolů o zkoušce na přítomnost azbestových vláken vydaných akreditovanou zkušební laboratoří AD-LAB Environment, odštěpný závod Ostrava. Kvantitativní analýza azbestových vláken nebyla prováděna.

Identifikace vzorku	
Název vzorku	serpentinit - hornina
Identifikační číslo vzorku	16903/52
Datum odběru vzorku	18. 11. 2020
Lokalita odběru vzorku	Utín – Štukhejský mlýn

Technické informace				
Analytický popis materiálu	Typ drcení použitý při přípravě vzorků	Počet preparátů OPM	Počet preparátů TEM	Počet mřížek TEM
materiál pevný, šedý, zelený	hmoždíř	6	3	6

Typ azbestu	Analytická metoda	Výsledek zkoušky
azbestová vlákna	OPM + TEM	detekována
chryzotilový azbest	OPM + TEM	detekován
aktinolitový azbest	OPM + TEM	nedetekován
amositový azbest	OPM + TEM	nedetekován
antofylitový azbest	OPM + TEM	nedetekován
krokydolitový azbest	OPM + TEM	nedetekován
tremolitový azbest	OPM + TEM	nedetekován

Přehled a popis zkušebních metod

Vyhledávání azbestu pomocí OPM

Provádí se v souladu s návodem HSG 248 (příloha 2) a normou NF ISO 22262-1 (relevantní části).

Vizuální a stereomikroskopické pozorování umožňují popsat vzorek. Analýza OPM dovoluje detekovat pouze opticky pozorovatelná vlákna, to jsou ta, která mají průměr větší než 0,2 μm .

Negativní výsledek při analýze OPM, tedy bez detekovaných azbestových vláken, znamená, že vzorek neobsahuje opticky rozpoznatelná vlákna s obsahem vyšším, než je hranice detekovatelnosti. Negativní výsledek z OPM musí být potvrzen analýzou TEM. Příprava na analýzu OPM je povinná. Negativní výsledek je uzavřen po minimálně třech přípravách OPM na odlišitelnou složku.

Metoda přípravy vzorků pro analýzu TEM

Příprava vzorků se provádí podle pracovního postupu „HORNINY/Příprava pro analýzu TEM“. Hlavními etapami přípravy jsou: mechanické drcení (škrábání skalpelem, drcení špachtlí nebo drcení v hmoždíři), ultrazvuková

lázeň, nakapání a schnutí na mikroskopických mřížkách pro analýzu TEM. Pro každou oddělitelnou vrstvu se provádějí nejméně tři přípravy na odlišitelnou složku.

Pozorování azbestu pomocí TEM

K identifikaci azbestových vláken dochází analýzou TEM (morfologie, chemické složení, difrakce) podle normy NF X 43-050 (relevantní části). Analýza TEM se dle potřeby opírá rovněž o petrografické zásady a mineralogickou klasifikaci IMA (Hawthorne et al. 2012), a to pokud jde o chemické složení amfibolů.

Podlouhlé minerální částice, které jsou během analýzy zohledňovány, odpovídají definici vlákna dle normy NFX 43-050, to znamená „všechny částice, jejichž okraje jsou částečně rovnoběžné nebo stupňovité, a jejichž délka je minimálně 0,5 μm a poměr délka/šířka minimálně 3“. Při analýze TEM nelze měřit odolnost vůči tažnosti a ohebnosti vláken, tyto vlastnosti tedy nejsou zohledňovány.

Analýza TEM bere v úvahu všechna vlákna klasifikovaná nebo identifikovaná jako azbest podle normy NF X 43-050 (chryzotil, amosit, krokydolit, tremolitový azbest, aktinolitový azbest, antofylitový azbest).

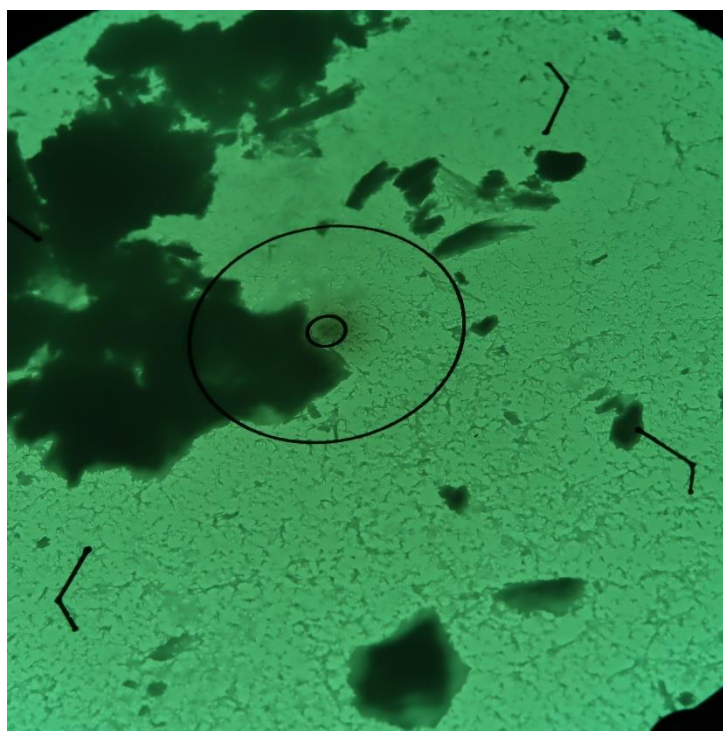
Negativní výsledek analýzy TEM, tedy takový, který nedeklaruje přítomnost azbestu, může znamenat, že vzorek obsahuje množství pod hranicí garantované detekovatelnosti. Negativní výsledek TEM je uzavřen po pozorování alespoň dvou mřížek na přípravek TEM a po vyhodnocení výsledků všech provedených příprav, pokud je to možné.

Laboratoř garantuje pozitivní výsledek pro pozorovaná vlákna, pokud je jejich množství ve vzorku vyšší nebo rovno 0,1 % celkové hmotnosti, dle intervalu spolehlivosti 95 %. V případě, že ve vzorku byla identifikována přítomnost vláken, ale jejich množství nepřesahuje 0,1% celkové hmotnosti, jde o stopové množství.

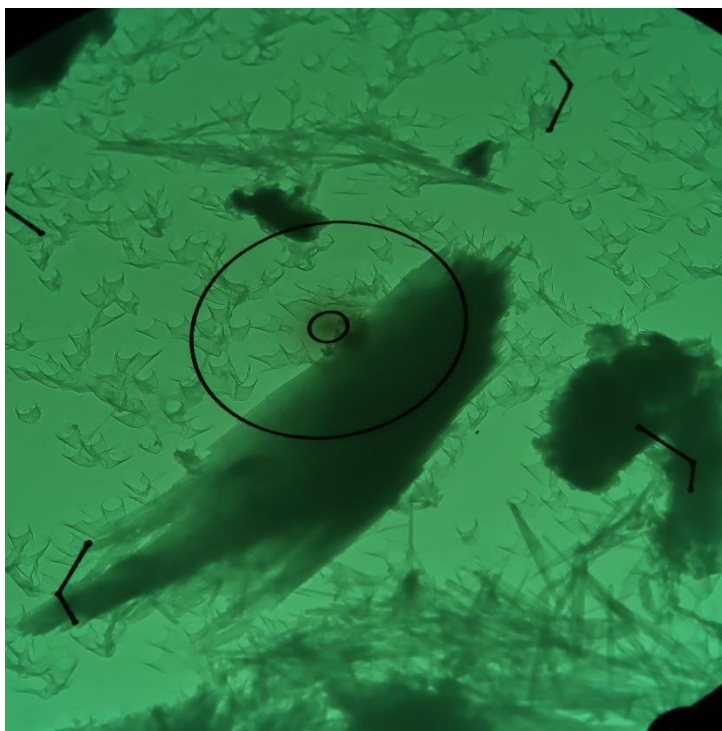
Citovaná literatura

- Hawthorne FC, Oberti R, Harlow GE, Maresch WV, Martin RF, Schumacher JC, Welch MD. 2012. Nomenclature of the amphibole supergroup. *American Mineralogist*, 97 (11-12): 2031-2048.
- NF ISO 22262-1:2012(fr) Qualité de l'air — Matériaux solides — Partie 1: Échantillonnage et dosage qualitatif de l'amiante dans les matériaux solides d'origine commerciale; Air quality — Bulk materials — Part 1: Sampling and qualitative determination of asbestos in commercial bulk materials, Afnor, France.
- NF X 43-050:2021 Détermination de la concentration en fibres d'amiante par microscopie électronique à transmission, Afnor, France.
- HSG 248:2021 Asbestos, The analysts' guide for sampling, analysis and clearance procedures, HSE, UK.

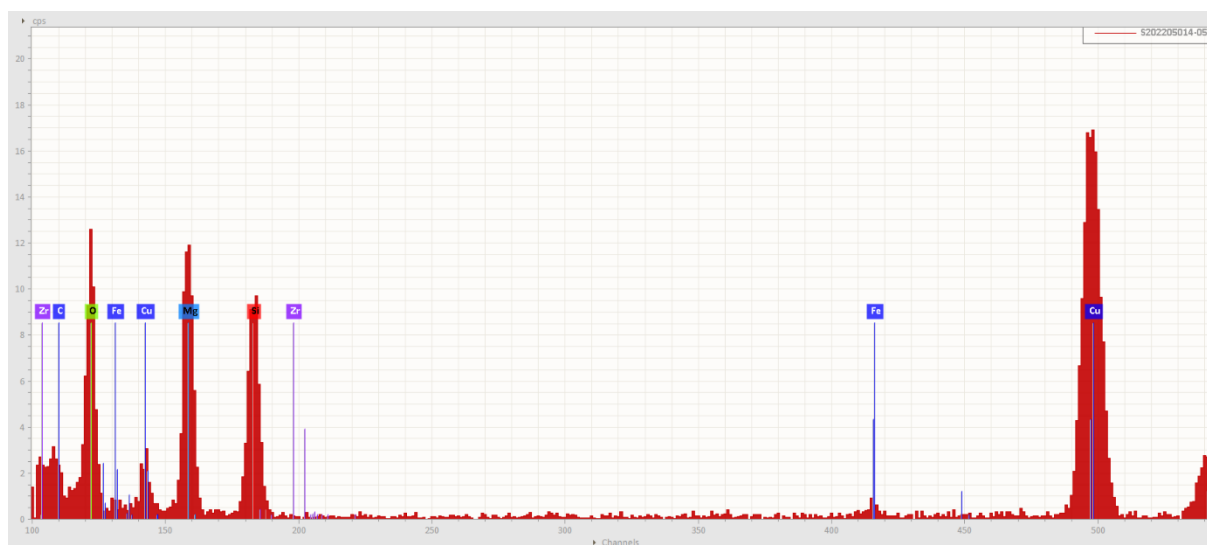
Fotodokumentace vzorku

Obr. 1 Mikrofoto TEM vz. 16903/52, úlomky horniny. Zvětšeno 2500x, průměr vnitřního terče je 1,9 μm .

Obr. 2 Mikrofoto TEM vz. 16903/52, azbestová vlákna. Zvětšeno 13500x, průměr vnitřního terče je 0,4 μm .

Obr. 3 EDS spektrum chryzotilového azbestového vlákna, vz. 16903/52.